

Basinkomst kan försämra för låginkomsttagare

Dagens Nyheter den 7 juli 2017

Ökad populism runt om i världen är en varningsklocka om sprickor i samhällskontraktet. Europa kunde visserligen andas ut efter valet i Frankrike men det betyder inte att krafterna som ledde till politiska jordskalv i USA och Storbritannien är marginaliserade. Politiker som underskattar vreden från ökad polarisering och ekonomisk utsatthet har inte tillräckligt uppmärksammat de trender som alltjämt fortgår.

Det finns en tydlig global utveckling mot ökad inkomstosäkerhet, framför allt för unga och egenanställda, som även berör Sverige. Vi kommer att få allt svårare att stå emot denna utveckling. Därtill lär andelen fattiga öka markant eftersom många nyanlända har svårt att komma in på den svenska arbetsmarknaden. Steg för steg närmar vi oss en mer "vanlig" europeisk nivå i andelen fattiga samtidigt som våra institutioner och välfärdssystem är byggda för något helt annat.

Allt oftare ställs frågan om inte någon form av basinkomst vore ett bra sätt att organisera ett samhälle på väg mot mer polarisering. Om dessutom robotarna tar över allt arbete kanske basinkomst är det enda som återstår?

I sin enklaste form innebär en basinkomst (eller medborgarlön) att staten delar ut en lika stor summa pengar till hela befolkningen oavsett behov och utan krav på motprestation, dvs till såväl arbetslösa som till miljardärer. Det finns dock många varianter av basinkomst och flera av de som testas är ganska långt från den enklaste och idealiserade versionen. I vårt grannland Finland inleddes exempelvis i januari ett två-årigt försök som enbart riktar sig till 2.000 arbetslösa personer.

På ytan har basinkomst några tilltalande egenskaper. En fördel är att komplexiteten i socialförsäkringssystemen försvinner – eller i alla fall minskar drastiskt. I och med att utbetalning av inkomsten bygger på en enkel regel minskar behovet av administration och byråkrati. De flesta av Försäkringskassans drygt 13.000 anställda skulle i alla fall i teorin bli överflödiga. Med basinkomst skulle människor inte längre behöva bekymra sig för sin försörjning. I stället kan tiden ägnas åt nära och kära, att förkovra sig eller andra saker som ger mening i tillvaron. Men kan dessa fördelar verkligen infrias?

Det ska medges att om de flesta jobben försvinner urholkas grunden för hela vårt samhällsbygge. I det fallet finns det anledning att förutsättningslöst pröva en mängd olika lösningar, varav basinkomst eventuellt kan vara en. Men hittills finns inga tecken på att jobben försvinner.

Argumenten mot en basinkomst är starka. Det är emellertid inte alldeles enkelt att diskutera vinnare och förlorare eftersom utfallen beror på så många saker: hur många som omfattas, nivån på inkomsten och vilka delar av trygghetssystemen som basinkomsten ska ersätta. I den enklaste varianten av basinkomst, där lönen ges till alla och är på någorlunda hög nivå, skjuter kostnaderna raskt upp i stratosfären. Om alla Sveriges cirka 10 miljoner invånare skulle ges 12.000 kronor efter

skatt i månaden innebär detta en total kostnad på 1.440 miljarder kronor eller 33 procent av BNP. Det kan jämföras med att de totala offentliga utgifterna motsvarade cirka 50 procent av BNP 2016. Om alla utgifter för social trygghet, cirka 21 procent av BNP, skulle ersättas med basinkomsten skulle skattestrycket i Sverige ändå behöva öka med i storleksordningen 12 procent av BNP eller 525 miljarder kronor!

Att kritisera extremvarianten är dock att göra det för lätt för sig. OECD har nyligen beräknat hur fördelningen av inkomster i ett antal länder skulle ändras med olika alternativ av basinkomst med viss hänsyn till existerande bidrags- och skattesystem. Några slutsatser är:

En basinkomst på en nivå som gör en meningsfull skillnad är oerhört dyr och kräver omfattande skattehöjningar.

Arbetslösa får ofta lägre inkomst eftersom dagens många riktade stöd är mer träffsäkra och generösa än om en summa pengar ges i lika delar till hela befolkningen. I många rika länder kommer andelen fattiga att öka.

Inkomstförlusten av att ta ett arbete blir lägre för vissa eftersom det inte längre finns några behovsprövade stöd som dras in när inkomsterna ökar. För andra grupper kan det bli tvärtom. Det gäller särskilt för hushåll med barn där en förälder redan har en god inkomst. I klartext är innebörden av detta att fler kvinnor lär välja att stanna hemma.

En basinkomst som ersätter befintliga trygghetssystem och riktade bidrag, som assistansersättning, bostadsstöd, och studiebidrag, skulle sannolikt innebära en försämring av de ekonomiska villkoren för många med låga inkomster. Om något eller flera av de riktade stöden inte tas bort när basinkomsten införs är skillnaden mot välfärdsstaten inte lika stor – men då blir reformen ännu dyrare.

Invändningarna mot basinkomst gäller inte bara hårda siffror i statsbudgeten utan även vad som händer med de mjuka delarna i samhället. Kanske priset är värt att betala om vi får en utopi av fred, samförstånd och högre lycka? Det mesta talar i stället för att destruktiva krafter får ytterligare bränsle. Vi vet redan att växande utanförskapsområden lätt driver unga arga män till våld och en förförisk men destruktiv gemenskap i gatugång. Sverige har i delar redan fått ett samhälle som blivit farligare än tidigare – men värre kan det bli.

En basinkomst som minskar betydelsen av egenförsörjning, och därmed hoppet om ett bättre liv, blir början till uppluckrade normer och värderingar. Betydelsen av att födas i rätt familj lär blir än större. Föräldrar med högre utbildning och bra jobb har alltid försökt ge sina barn den bästa starten i livet genom uppfostran och bra skola. En basinkomst torde minska drivkrafterna att göra bra ifrån sig i skolan, särskilt för de barn vars föräldrar har en lägre utbildning och kanske inte ger samma uppmuntran eller ställer krav. Ett sådant samhälle vore troligen extremt polariserat och socialt instabilt.

Vad borde göras i stället för basinkomst när takten på strukturomvandlingen ökar? Vi ser en utveckling där den teknologiska utvecklingen i allt högre grad leder till ökad konkurrens och "vinnaren tar allt"-fenomen. God löne- och produktivitetsutveckling koncentreras i stigande grad till företag med spetskompetens. För att Sverige ska stå sig i konkurrensen är de två mest centrala åtgärderna att sänka skatten på arbete och att vända kunskapsfallet i den svenska skolan. Om så inte

sker lär Sverige upprepa 1980-talets dyrköpta erfarenhet av svag tillväxt och bli omsprunget av andra länder i OECD:s välfärdsliga.

Mårten Blix